

Juryrapport Architect van het Jaar Prijs 2013

Dames en heren, graag vertel ik u nu enkele overwegingen en straks de conclusies die de jury van de Architect van het Jaar Prijs 2013 heeft getrokken na onze ontmoeting en gesprekken met de zes genomineerde architectenbureaus op vrijdag 6 december. Ik doe dat in de volgorde waarin ze bij ons in A'dam op bezoek kwamen.

RAAAF

Om te beginnen ontvingen we 's ochtends Erik en Ronald Rietveld van het kleine bureau RAAAF [Rietveld Architecture, Art and Affordances] uit Amsterdam. Hun nieuwe naam vertelt nog beter wat ze doen; ontwerpen op het grensvlak van architectuur, kunst en wetenschap. Die weten-schappelijke kant houdt verband met dat woord 'affordances', dat te maken heeft met de handelingsmogelijkheden die de dingen en de omgeving ons bieden, en waar Erik - gepromoveerd in de filosofie van de cognitieve wetenschappen - nu met een NWO-beurs onderzoek naar doet.

We kennen ze vooral van het project Vacant NL, de beroemd geworden expositie in het Nederlandse paviljoen op de Biennale in Venetië uit 2010. Daar stelden ze als een van de eersten het thema leegstand aan de orde. Met dat tastbare beeld van 10.000 leegstaande publieke gebouwen in blauwe piepschuimen maquettes en met een uniek boek, de Atlas of Vacancy. Waarin al die gebouwen worden beschreven op hun nog niet ontdekte of gebruikte kwaliteiten.

Hun werkwijze beschrijft zich het beste met 'strategische interventie' en 'het doen van ingrepen die ontwikkelingen in gang zetten'. En als daar vervolgens ontwerpen uit voortkomen, worden die met grote precisie en tot in het kleinste detail uitgevoerd en begeleid. Aan hun projecten werken ze vaak intensief samen met anderen. Ze streven altijd naar een maximaal draagvlak bij belanghebbende mensen en organisaties.

De jury was onder de indruk van hun persoon en hun presentatie, van het feit dat ze zelf belangrijke thema's agenderen, van de beeldende kwaliteit van hun interventies en vooral van de soms bescheiden, maar altijd indrukwekkende en tastbare resultaten.

We zijn benieuwd waarheen die ontdekkingsreis van de gebroeders Rietveld hen zal leiden.

Mecanoo Architecten

Vervolgens ontving de jury Francine Houben, zoals ze zelf zegt creatief directeur en Peter Haasbroek, sinds begin dit jaar zakelijk directeur van Mecanoo Architecten uit Delft. Het bureau bestaat nu 30 jaar en is in die tijd - tegen de stroom in - uitgegroeid tot meer dan 125 medewerkers.

In haar toelichting beschrijft Houben de sterke groei van het bureau. Vergelijkbaar met

de jaarringen van een boom. Ze signaleert een aantal groeifasen, steeds gekoppeld aan een van de door haar gepubliceerde boeken.

Mecanoo werkte in die eerste fase vooral in eigen land, maar sloeg later de vleugels uit naar Europa, zoals naar Spanje en Engeland. In deze eeuw kwamen daar stapsgewijs projecten in Azië, Rusland en Amerika bij. Het bureau heeft inmiddels medewerkers uit meer dan 20 culturen in huis die in het Delftse kantoor worden opgeleid in de eigen Mecanoo-traditie.

Samen met haar ontwerpende partners leidt Houben het bureau als de dirigent van een symfonie-orkest. Mecanoo's opdrachten bestrijken alle schaalniveaus, van masterplanning tot interieur en de helft van de omzet wordt in ons eigen land gerealiseerd. Zoals het prijswinnende University College in A'dam, straks het Delftse Stads kantoor en het ZMC in Zaanstad, hun eerste grote ziekenhuisopdracht.

De jury is zeer onder de indruk van het internationale succes en de bijzondere resultaten die Francine Houben en Mecanoo in het vak hebben bereikt, vooral met hun publieke gebouwen, zoals de grootste bibliotheek van Europa die kortgeleden werd opgeleverd in Birmingham. Het grote succes daar is mede af te lezen van de enorme bezoekersaantallen, vergelijkbaar met ons Rijksmuseum (na 3 maanden werd in Birmingham de miljoenste bezoeker feestelijk verwelkomd).

Space and Matter

Vervolgens ontmoetten we Tjeerd Haccou, Sacha Glasl en Marthijn Pool, de drie partners van het jonge bureau Space and Matter uit Amsterdam. Ze leerden elkaar kennen tijdens studie en werk en ze realiseerden al vrij snel een interessant bedrijfsverzamelgebouw in Breda. De meeste indruk echter maakten hun meest recente projecten. Zoals hun idee om een nieuw type hotel op te zetten, met over de stad verspreide hotelkamers. Dat later samen met steun van de oprichters van het Lloyds Hotel nader werd uitgewerkt. Ze maken daarbij gebruik van leegstaande brugwachters-huisjes in Amsterdam. De eerste vijf brugwachters-kamers zullen nog binnenkort worden geopend.

Er volgden tijdens de presentatie nog vele projecten, waarbij hun eigen initiatief - gecombineerd met een eigentijdse aanpak en een slimme strategie - telkens opnieuw heeft geleid tot succes. Zo noemen we nog het terrein De Ceuveld in Amsterdam Noord, dat nu met op het land geplaatste woonboten omgevormd wordt tot een levendig werkgebied voor de komende tien jaar. Of hun online projecten die architecten meer kansen bieden op de markt van het particulier opdrachtgeverschap of in leegstaande gebouwen. En meestal verdienen ze hun investering in tijd en energie weer terug door te participeren in de mogelijke opbrengsten van dat succes.

De juryleden bleven opgewekt achter. We hopen dat ook de architectonische kwaliteit straks zal afspatten van de gebouwde resultaten.

Frantzen et al

Als laatste voor de lunch ontmoette de jury architect Tom Frantzen. Hij koos er als enige voor om ons geen powerpointplaatjes te laten zien, maar schoof bij ons aan tafel. Waarbij hij zijn verhaal illustreerde aan de hand van de print-publicaties over zijn werk. Zijn presentatie werd zo directer en Tom maakte de jury op persoonlijke wijze deelgenoot van de eigen zoektocht naar zijn rol als architect in de afgelopen jaren.

Met natuurlijk succesvolle en prijswinnende architectuurprojecten als het nieuwe woonzorg-gebouw De Keyzer in de hoofdstad, maar ook met zijn bedenkingen tegen de prijsvraagcultuur in ons vak. Aan de hand van de win-kansen in dat soort trajecten berekende hij dat het geld dat hij jaarlijks aan prijsvragen besteedde, beter op een slimmere wijze kon worden ingezet. Zo begon hij met projectontwikkeling, eerst in een eigen pand in het zuiden, waar het hem stap voor stap lukte om de woningen daar (met behoud van de historische kwaliteit) te renoveren en daarna ook te verhuren.

Vervolgens lukte het hem om in Buiksloterham de rechten op een kavel te verwerven met een plan voor een groter te ontwikkelen woongebouw. In een gloedvol betoog liet hij zien dat de vaardigheden van een architect juist uitermate geschikt zijn voor die ontwikkelrol. Met intelligente interpretaties van bestaande regels wist hij een veel interessanter woon- werkgebouw te bedenken, dat ook nog eens goed in de actueel krimpende markt blijkt te liggen.

De jury heeft bewondering voor zijn gedurfde aanpak en wenst hem vooral meer partners toe, die bereid zouden zijn om de toch behoorlijk grote risico's die hij als architect op zijn schouders neemt, met hem te delen.

RAU

Na de lunch ontvingen we Thomas Rau, de dit jaar meermaals gelauwerde architect, die in de jaarlijkse Duurzame Top-100 van het dagblad Trouw gestegen is naar de vierde plaats. Zijn architectenbureau bestaat nu 21 jaar en hij toonde ons via zijn gerealiseerde projecten een belangrijke ontwikkeling. Van CO2-neutraal bij het gebouw voor het Wereld-natuurfonds, naar energieneutraal bij opvolgende projecten. En de laatste jaren produceren zijn gebouwen altijd energie, zoals bij het project in Lyon, dat jaarlijks 250.000 kilowatt-uur teruggeeft aan de maatschappij, simpelweg door er te zijn. Via zijn andere bedrijf Turn-Too realiseert Rau stapsgewijs de door hem consequent gestelde doelen voor het bereiken van een betere wereld. Waarin producten omgezet worden in services en waarin eigen-dom verandert in eigen-slim. Inmiddels is hij in gesprek met grote producenten om die filosofie tot wasdom te brengen. Zoals voor

Philips wereldwijd en voor BMW, Bosch, IBM en Google.

Maar ook met de grootste Nederlandse bouwer BAM werkt hij samen aan de filosofie om van gebouwen uiteindelijk 'grondstoffendepots' te maken. Waarbij elk benoemd onderdeel eigendom blijft van de producent en na einde van het gebruik door diezelfde producent wordt teruggenomen. Zo is het stadhuis van Brummen, als eerste gebouwd grondstoffendepot, recent gerealiseerd. Als het gebouw niet meer nodig is, wordt het volledig gedemonteerd, waarbij elk onderdeel een waarde heeft meegekregen voor toekomstig gebruik.

De jury is onder de indruk van de unieke visie van Thomas Rau, die ons in Brummen, maar nu ook in de renovatie van het kantoorcomplex van energieproducent Liander, eveneens laat zien dat ook de architectonische kwaliteit stapsgewijs meestijgt met de eenvoud en helderheid van de daar gekozen uitgangspunten.

Architectenbureau Marlies Rohmer

Onze laatste gast was architect Marlies Rohmer. Vanwege haar verblijf in Mexico, op uitnodiging van de Nederlandse ambassade, stond ze ons via Skype virtueel te woord en begeleidde ze per telefoon haar ingeladen beeldpresentatie. Net als anderen kromp haar architectenbureau van Large naar Small. We kennen haar vele gerealiseerde projecten, zowel in de woningbouw als de publieke gebouwen, die alom respect afdwingen voor de intensieve aandacht voor de gebruikers en voor bouw en detaillering. Zij publiceerde al eerder evaluaties van eigen werk. Over de openbare ruimte en dan met name over 'de weg van huis naar school' van kinderen in haar boek 'Bouwen voor the Next Generation' uit 2007. En nu is zij opnieuw doende met een evaluatie van haar eigen werk. Onder de werktitel 'What happend to?' bezoekt zij in een lange reis met haar Volkswagenbusje alle eerder gerealiseerde projecten om te bezien wat ze zou kunnen leren van de toestand waarin die projecten er actueel bijstaan. En dat levert verrassende en zoals ze zelf zegt ook hilarische momenten op. De jury is zeer benieuwd wat het intensieve onderzoek naar eigen werk uiteindelijk oplevert. De eerste resultaten laten zien dat met name de overgang tussen gevel en maaiveld nog onbekende conflicten oproept, die qua ontwerp en regelgeving voor verbetering vatbaar zijn.

De jury is enthousiast over de evaluatie van het eigen werk, want zelfkritiek is immers niet een van de beste eigenschappen van architecten. Hulde dus voor die rondreis en we wachten gespannen op de verslaglegging!

En nogmaals dank voor de bijzondere zorg om het gesprek vanuit die bloeiende ambassadetuin in Mexico met ons te kunnen voeren.

De Categorieprijzen

Dames en heren, U begrijpt uit het voorgaande dat we een waardevolle en boeiende jurydag hebben gehad, met intensieve en onverwachte ontmoetingen die ons veel energie en inspiratie boden. Met zowel de traditionele architectenrol, maar ook met de nieuwe rollen die architecten kiezen in een snel veranderend werkveld.

Small

Uiteindelijk moesten we als jury keuzes maken, allereerst voor de categorie-winnaars in de groepen Small en Large. Wat ons betreft komen er dan twee bureaus bovendien in die kleinste categorie, te beginnen met het jonge bureau Space and Matter.

De intelligente en vernieuwende strategieën, de ondernemende houding en zoektocht naar nieuwe mogelijkheden en oplossingen, zowel fysiek in de stad als online, gecombineerd met het optimisme van de drie partners, hebben de jury overrompeld en enthousiast gemaakt over hun toekomst.

Daarom besloten we hun een eervolle vermelding te geven bij deze prijs.

De volgende keuze, voor de winnaar in de categorie Small, kwam bij de drie juryleden onafhankelijk van elkaar en dus unaniem tot stand. Wij kozen voor het bureau dat radicaal afwijkt van het traditionele patroon. Dat als werkelijke vrijdenker in de wereld staat en op geheel eigen wijze nieuwe verbindingen maakt. En waarbij opdrachtgevers en gebruikers zich zeer betrokken voelen.

Kortom, de jury koos voor RAAAF.

Large

Bij de categorie 'Large' was de keuze in de eindronde beperkt tot twee, te weten Mecanoo en RAU. Voor beide kandidaten heeft de jury grote waardering opgevat. Voor Mecanoo, dat met Francine Houbens' kracht het architectonische werk van Mecanoo op een zeer hoog niveau verspreidde over vier van de vijf continenten. En voor Thomas Rau, die zelf altijd president Kennedy aanhaalt als het gaat om het behalen van schijnbaar onmogelijke doelen: 'Binnen zeven jaar zetten wij een mens op de maan; het zal moeilijk zijn en we weten niet hoe, maar we gaan het doen.'

RAU is volgens de jury de duurzaamheid (met de diverse bijbehorende certificaten) inmiddels ruim voorbij in zijn streven naar een afrekenbaar betere wereld. Ook en vooral die van de vaderlandse architectenbranche

De Categorieprijs Large is daarom dan ook voor RAU.

JURYRAPPORT ARCHITECT VAN HET JAAR PRIJS 2013

Tenslotte de belangrijkste prijs van vandaag, de Architect van het Jaar Prijs 2013. Ook dit seizoen gedoteerd met een geldbedrag van 5.000,- euro, ter beschikking gesteld door Alcoa Architectuursystemen uit Harderwijk.

Waarde genomineerden, dames en heren,
Het laatste oordeel van de jury is kort maar krachtig. Wij geven deze prijs aan een uniek en eigenwijs architectenbureau, dat zelf relevante thema's en opgaven agendeert en dat vervolgens binnen deze opgaven op zoek gaat naar de onzichtbare lagen. En de plekken die ze aanraken, veranderen in ongekende mogelijkheden. Vakkundig, concreet, beeldend, optimistisch, prachtig gedetailleerd en wat ons betreft met Rembrandt-kwaliteit!

De Architect van het Jaar Prijs 2013 gaat naar RAAAF!

Amsterdam, 19 december 2013

Hilde de Haan, Jos Melchers en ErikJan Vermeulen